

Bevlogenheid en troebelen rond de kunst

Pragmatische oplossingen?

Theo Hoogbergen

Op het gebied van huisvesting en financiering van toegepaste en autonome kunst – amateuristisch én professioneel – profileren zich in onze stad zowel interessante visies als laakbare spilzucht en overwegingen van prestige. Een overzicht van vier ambitieuze projecten met een pragmatisch voorstel als eerbetoon aan een Bossche grootmeester.

In 1948 poseerden werknemers van Verkade voordat ze in de bus gingen voor het jaarlijkse uitstapje. Koekjes worden er nu niet meer gemaakt. In de fabriek wordt een nieuw kunstencentrum gehuisvest. (Foto: Stadsarchief)

Ongetwijfeld doet de bouw van het nieuwe kunstencentrum in de voormalige Verkadefabriek aan de Boschdijkstraat de harten van veel Bosschenaren sneller kloppen. Het plan van architect Ir. Hubert-Jan Henket wil de sfeer van de oude koekjesfabriek combineren met een heel nieuw gedeelte aan de Veemarktweg met veel glas. Dat levert architectonisch een opmerkelijke blikvanger op: een fraaie etalage voor tal van culturele activiteiten.

Resultaat van samenwerking

Wat echter de meeste indruk maakt, is de geslaagde samenwerking in organisatorische zin van vijf (!) kleinschalige culturele organisaties met handhaving van

iedere eigen identiteit onder één directie (Jan van der Putten). Die kozen samen vrijwillig voor huisvesting in één gebouw: theater Bis met een zaal van 250 stoelen, het filmhuis Jeroen met maar liefst drie zalen, theaterschool Picos, de Wetten van Kepler en productiehuis Brabant met voor elke stichting speciale ruimten en werkplaatsen. Theater Bis en Filmhuis Jeroen gaan straks op in één geïntegreerd geheel, terwijl de andere clubs in datzelfde gebouw huurders zijn van passende accommodaties.

Al deze organisaties profiteren daarmee niet alleen van op de eigen maat toegesneden ruimtes voor hun specifieke activiteiten, maar ook van voorzieningen, die zij

*De Bank van Lening herbergt nu nog de theaterschool Picos. Een foto uit 1983.
(Foto: Koos Post)*

gemeenschappelijk gebruiken: een kleine theaterzaal met honderd plaatsen, een theatercafé annex restaurant, kamers voor administratie, sanitaire voorzieningen; met daarnaast gemeenschappelijke faciliteiten voor beheer, schoonmaak en toezicht en tenslotte de nodige parkeer-gelegenheid. Kortom: besparing van kosten en vooral voortdurende opwekking van synergie, die de onderscheiden culturele bewoners aan elkaar ontlent ter stimulering van eigen creativiteit. De huisvesting in één gebouw bevordert natuurlijk inspiratie en uitwisseling van ideeën tussen amateurs en professionals, maar er is ook sprake van beïnvloeding en versterking van productiekernen onderling en van de contacten met het publiek. Het bezoek aan één activiteit verlaagt voor bezoekers de drempel tot kennismaking met een andere. Zeker niet op de laatste plaats biedt zo'n gemeenschappelijk gebouw meer en betere service aan bezoekers en belangstellenden. Terecht heeft de gemeenteraad een grens van dertig miljoen gulden gesteld aan bouwkosten en een jaarlijks exploitatiekort van drie ton boven de huidige subsidiebedragen aan de afzonderlijke stichtingen. Nu aan alle eisen van bestemmingsplannen, financiële voorwaarden en bouwverordeningen is voldaan, kunnen wij de oplevering van het nieuwe kunstencentrum aan de Boschdijkstraat / Veemarktweg tegemoet zien in juni 2004, waarna de feestelijke opening plaatsvindt in september / oktober van dat jaar.

Laakbare spilzucht

In schril contrast met dit voorbeeld van voortreffelijke samenwerking is de ergerlijke verdeeldheid tussen professionele organisaties in onze stad, die de gemoederen nu al jaren bezighoudt en het debat over belangrijker zaken verlamt en frustreert. De jongste loot aan deze boom van goed en kwaad heet het onlangs gelanceerde initiatief: het Jeroen Boschcentrum. Geen mens zal iets willen afdingen op het belang van dit culturele fenomeen voor onze stad. Het bedoelt immers op professionele wijze de digitale presentatie van de meesterwerken van onze stadgenoot Jeroen Bosch voor een breed publiek te realiseren, nu de kans op zelfs maar een eenmalige tentoonstelling van zijn werk om allerlei redenen onmogelijk is. De initiatiefnemers beogen bovendien een studieuze werkplaats te verbinden aan dat Jeroen Boschcentrum met een ruim voorziene bibliotheek, waar jong en oud zich kunnen verdiepen in allerlei aspecten van het werk van de grote meester.

Tot zover verdient het Jeroen Boschcentrum alle lof en ondersteuning, zeker nu de man die op dit gebied bij uitstek zijn sporen meer dan verdiend heeft zich als initiator heeft opgeworpen: Ton Frenken, beeldend kunstenaar en de succesvolle organisator van de Jeroen Bosch tentoonstelling in onze stad in 1967. In binnen- en buitenland heeft deze (zijn!) expositie toen brede aandacht gewekt en een enorm aantal bezoekers getrokken. Naast de restauratie van de Binnendieze is deze tentoonstelling

zonder enige twijfel de fraaiste culturele prestatie geweest die de stad in de afgelopen veertig jaar geleverd heeft. Ik vond het daarom zo terecht, dat de jongste tentoonstelling in Rotterdam deze unieke expositie in onze stad met naam en toenaam van de maker en tentoongestelde kunstwerken nadrukkelijk memoreerde.

Naar slecht Nederlands gebruik is er over de realisering van het Jeroen Boschcentrum intussen een duur rapport verschenen dat wonderlijk genoeg over opzet en haalbaarheid overwegend negatieve geluiden laat horen. Het allermerkwaardigste is dat de gemeente geld fourneerde voor een onderzoek naar maar liefst elf mogelijke vestigingsplaatsen, uiteindelijk door de stichting zelf tot drie beperkt. De uitkomsten van het onderzoek liegen er intussen niet om:

- een zelfstandig centrum achten de onderzoekers twijfelachtig;
- over de praktische realisering van een virtuele presentatie bestaat onzekerheid;
- als specifieke bezienswaardigheid biedt het centrum nauwelijks mogelijkheden;
- het jaarlijkse exploitatietekort bedraagt anderhalf miljoen.

Hiermee zijn de problemen overigens nog niet uitgeput: de gemeente zal nog een zelfstandige locatie eenmalig moeten financieren (voorlopige schatting zes miljoen gulden!); de onderzoekers ramen het aantal bezoekers per jaar op 30.000. Ingewijden spreken bij dit cijfer niet alleen van een slag in de lucht; maar ook van een luchtkasteel en een artistiek fata morgana. Zelfs voor deze onderzoekers ligt daarom de conclusie voor de hand, dat huisvesting in een bestaande organisatie geboden is. Zij verzuimen echter het Noordbrabants Museum als de enig juiste en optimale locatie daarvoor aan te wijzen. Daar is immers de ruimte; daar bevindt zich een professionele infrastructuur van deskundigheid, administratie en organisatie. En wat misschien nog meer zegt: daar werkt een directie met een open oog voor moderne en eigentijdse ontwikkelingen en besef voor de cultuurhistorie van onze stad. Er is dus alles te zeggen voor huisvesting in het Noordbrabants museum:

- het is aanzienlijk goedkoper;
- de waarborg van continuïteit is beter verzekerd;
- de synergie van andere museale activiteiten straalt af op deze activiteit;
- deskundigheid op vele terreinen is beschikbaar;
- de stad is verlost van een financiële molensteen.

Daarnaast, en dat mag zeker niet worden vergeten, zal een geldverslindend project de bevordering van kunst en cultuur voor brede lagen van de bevolking uit de Hambaken, de Graafse wijk en de Muntel voor jaren blokkeren.

Een prestigekwestie

Opnieuw een debat openen over museum Het Kruithuis lijkt knauwen op een afgekloven bot. Toch kan ieder ook

in deze kwestie onverwachte ontwikkelingen bespeuren, die een vastgelopen kar van vooroordeel, prestige en persoonlijke tegenstellingen kunnen lostrekken. Het gaat mij nu even niet om de geplande nieuwbouw en de volgens sommigen ontoelaatbare aantasting van de authenticiteit van het zeventiende-eeuwse Kruithuis en zijn omgeving. Er is immers veel meer aan de hand: versnippering van activiteiten, die tot voor kort onoplosbaar leek en ieder nieuw beleid bij voorbaat onmogelijk maakte. 'Het slechten van feminiene fortificaties', was, volgens Paul Kuypers, tijdens een zondagmiddag-debat in theater Bis, een eerste voorwaarde voor het doorbreken van een jarenlange impasse. Gelukkig is dat probleem door het reguliere vertrek van één van de museumdirecteuren geruisloos en aardig opgelost. Naar de mening van Kuypers waren twee musea met overlappende functies ongewenst en ook financieel een ondraaglijk zware belasting van het stedelijk budget. Exponeren van moderne kunst is uiteraard in onze stad noodzakelijk. Daarbij valt overigens wel te bedenken, dat die functie in Eindhoven een krachtige pendant vindt in het Van Abbemuseum, in Tilburg in museum de Pont en in Breda in een binnenkort te realiseren nieuwe opzet. Waarom dan nog eens niet één, maar twee locaties in onze stad? Geen directeur behoeft in het stof te bijten, maar hun te respecteren ambities zijn door verstandig en vooral pragmatisch beleid ook op één locatie (met desnoods, voorlopig, twee deuren!) ruimschoots te verwezenlijken. Voor die keuze lijdt niemand gezichtsverlies of hoeft af te zien van gerechtvaardigde verlangens. Specialisatie lijkt daarvoor een begaanbare en fraaie uitweg. Er lijkt bovendien nog een belangrijke bedreiging in het verschiet: staatssecretaris Rick van der Ploeg wil de kunstuitleen privatiseren en dat betekent een aanzienlijke aderlating zowel financieel als qua bezoekersaantal voor een apart museum Het Kruithuis.

Er is, gelukkig, nog een tweede gunstige voorwaarde: de staat der Nederlanden heeft voor vijf miljoen gulden (om precies te zijn f 5.050.000,-) onlangs de voormalige gebouwen van de provinciale griffie, Waterstraat 16-18, aan de provincie verkocht met de verplichting daarin nieuwe ruimte te creëren voor het bestaande Noordbrabants museum. De oppervlakte van deze uitbreiding (griffie, statenzaal en dienstwoning) beslaat ca 3000 m²! Is dat niet een fantastische opsteker voor nieuw beleid en voor herziening van eenmaal ingenomen standpunten? Bestuurders behalen soms geen groter eer dan heroverweging van beslissingen, die even zovele voorgangers in volstrekt andere omstandigheden hebben genomen. Het is toch een prachtige buitenkans, dat praktisch tegelijkertijd twee opmerkelijke en gelukkige veranderingen optreden. Wie zich dan nog blijft verschansen in ver in het verleden gedolven loopgraven, verliest op korte termijn de oorlog en op langere termijn ook de vrede. Burgers

zullen dit niet begrijpen en een plaatselijke overheid verliest voor jaren alle prestige, omdat zij bij volharding blijf geeft uitsluitend regie te willen voeren op basis van volstrekt achterhaalde standpunten.

Volledigheidshalve valt in dit verband melding te maken van de stichting Jeroen Bosch Atelier. In 1985 organiseerde het Noordbrabants Museum een expositie van kleuren facsimile's van topkwaliteit – alle werken van Jeroen Bosch op ware grootte –, vervaardigd op aanwijzingen van de Gentse hoogleraar A. Dierick. Tot het begin van de vorige eeuw was het vervaardigen van kopieën bij het ontbreken van originelen heel gewoon. De stichting Jeroen Bosch atelier breidde de collectie uit met steun

van de gemeente voor f 36.000,- tot 40 panelen, exposeerde ze in de Moriaan en later in de Orangerie. Door de vele omzwervingen leden de panelen echter schade, die met nieuw gemeentegeld fraai is hersteld. Acht zijn er te bewonderen in de kelder van 'Invito' aan de Markt. Ook dit initiatief verdient wellicht ondersteuning en continuïteit.

Er is, ten slotte, alle reden om de handen ineen te slaan, een pragmatische regie te voeren, onverkwikkelijkheden uit het verleden achter ons te laten, toe te juichen initiatieven te coördineren en een nieuwe start te maken, die ook voor een verre toekomst blijvend ruime financiële mogelijkheden schept voor kunst en kunstbeleving.

Wat kost iets in 1743?¹

Het is niet altijd eenvoudig om zich een voorstelling te maken van de kosten van het levensonderhoud van mensen van vroeger.

Uit de stadsrekeningen van 's-Hertogenbosch en met name de kwitanties die bewaard zijn gebleven kun je in ieder geval opmaken waar de stad haar geld aan uitgaf. Niet alleen aan grootse

zaken zoals de bestrating van een weg of het uitdiepen van de Dieze, er werd natuurlijk ook geld uitgegeven aan 'gewone' zaken, hoewel.....

Hierbij een extract uit de vele declaraties.

- Albertus de Millevilles verdient als organist van de Grote Kerk (de 'Sint-Jan') en klokkenist van het carillon van het stadhuis 500 gulden per jaar²
- traktement van een stadhuisclerk 150 gulden per jaar (plus emolumenten)
- loon van een metselaarsknecht 12 stuivers per dag
- loon van een timmermansknecht 15 stuivers per dag
- loon van een schildersknecht 16 stuivers per dag
- het onthoofden (voor het stadhuis) van de misdadiger Pieter van Kessel 9 gulden en 4 stuivers
- een doodskest voor de geëxecuteerde 2 gulden en 12 stuivers

enkele prijzen (in oktober):

- 1 pond spek 6 stuivers
- 1 pond boter 4 stuivers en 8 penningen
- 1 pond hamelvlees³ 4 stuivers
- 1 Frans brood 3 stuivers
- 1 tarwebrood 2 stuivers
- 1 spel kaarten 2 stuivers
- een mandje met 12 pijpen 4 stuivers
- 1 pond tabak 2 gulden
- 1 livrei (incl. een hoed met galon en kousen) voor de bedelvoogd⁴ 38 gulden

A.v.

Noten

- 1 Bijlagen jaarrekening 1743, Oud Archief nr. b 115.
- 2 Een gulden is verdeeld in 20 stuivers. Een stuiver telt 16 penningen.
- 3 Een hamel is een gecastreeerde ram. Het vlees vonden mensen lekker, want het stond regelmatig op het menu.
- 4 De bedelvoogd was een ambtenaar die controleerde of bedelaars toestemming hadden om te bedelen. Zo niet dan joeg hij hen de stad uit.

**Dronkenschap baard doodslaan quaad /
Daarom men die het hooft afslaat.**

Een onthoofding kostte nog geen 10 gulden. Een 18e-eeuwse kinderprent.